

Þjóðhagsspá 2010–2015 — endurskoðun

Economic forecast 2010–2015 — revision

Samantekt

Útlit er fyrir að landsframleiðsla dragist saman um 3% árið 2010, en vaxi um tæp 2% árið 2011. Samdráttur í einkaneyslu virðist lítill 2010, en einkaneysla vex næstu árin. Samdráttur í samneyslu heldur áfram næstu ár.

Nokkur aukning verður í atvinnuvegafjárfestingu, jafnvel þótt ekki sé gert ráð fyrir framkvæmdum við álver í Helgúvík fyrr en 2012. Afgangur af vöru- og þjónustuviðskiptum verður umtalsverður út spátímann enda verður gengi krónunnar áfram veikt þó að raungengið styrkist lítillega. Verðbólga hefur hjaðnað árið 2010 og verður við verðbólguþröskulmarkmið Seðlabankans í upphafi árs 2011. Gert er ráð fyrir verðbólgu um 2,5% út spátímann. Reiknað er með að kjarasamningum ljúki fyrir árslok 2010 án mikilla launahækkana. Atvinnuleysi minnkar jafnt og þétt frá og með 2011 meðan hagvöxtur varir.

Yfirlit þjóðhagsspár

Hagkerfið er í djúpri og langvinnri lægð

Frá því að efnahagsáfallið dundi yfir árið 2008 hefur íslenska hagkerfið verið í djúpri lægð. Aðlögun atvinnulífsins og heimilanna að nýjum veruleika hefur verið og verður áfram erfið. Eignatap, launalækkunir og atvinnumissir hafa skilið marga eftir í sárum. Innlend eftirspurn féll meira árið 2009 en dæmi eru um á lýðveldistímanum. Kom það í kjölfar mikils samdráttar árið 2008, sem reyndar kom að mestu fram á síðasta ársfjórðungi þess árs, rétt eftir fall bankanna. Reiknað er með að einkaneysla sé að mestu í járnum 2010 en taki að vaxa 2011. Einkaneysla verður þó áfram með minnsta móti á meðan heimilin reyna að ná viðspyrnu gegn auknum skuldum og tekjutapi. Fyrirtækin glíma einnig við erfiðan skuldavanda, sem getur í einhverjum tilvikum leitt til áframhaldandi vanda heimila. Meiri niðurskurður er í samneyslu árin 2010 til og með 2012 en áður hefur þekkst hér á landi.

Veikt gengi krónunnar er styrkur útflutningsgreina

Gengisfallið sem varð 2008 og 2009 hefur búið útflutningsfyrirtækjum hagstæð rekstrarskilyrði. Efnahagsbati í viðskiptalöndum Íslands hefur jafnframt verið útflutningsatvinnuvegunum styrkur. Þannig hefur afgangur af vöru- og þjónustuviðskiptum verið mjög mikill og verður það fyrirsjáanlega áfram. Þó að gengi krónunnar hafi styrkst meira á undanförunum mánuðum en gert var ráð fyrir, þá er gengið enn veikt. Ekki er reiknað með mikilli styrkingu krónunnar á næstu misserum. Því verður áfram frjór jarðvegur fyrir vöxt nýrrar starfsemi sem byggist á útflutningi. Slaki verður í hagkerfinu, með lágu neyslustigi, litlum launahækkunum og miklu atvinnuleysi, þar til óarðbærir framleiðsluþættir þessa hafa fundið sér nýjan farveg.

Stóriðjuframkvæmdum sem ráðgerðar hafa verið í tengslum við álver í Helgúvík munu samkvæmt spánni frestast til 2012, en gert er ráð fyrir að framkvæmdir í tengslum við stækkun í Straumsvík verði meiri að vöxtum en fyrr var reiknað með.

Jafnframt er reiknað með heldur meiri almennri atvinnuvegafjárfestingu en í júnispá Hagstofunnar. Eigi að síður er reiknað með minni fjárfestingu 2011 en áður og er það meginástæðan fyrir nokkru lægri spá um hagvöxt og einkaneyslu fyrir árið 2011.

Mikill samdráttur í samneyslu

Hið opinbera, ríki og sveitarfélög, hafa verið rekin með miklum halla að undanfögnu. Ríkissjóður varð að taka á sig miklar skuldbindingar vegna bankakerfisins og hafa tekjustofnar ríkisins rýrnað. Ríki og sveitarfélög standa því frammi fyrir því erfiða verkefni að koma fjármálum sínum í jafnvægi. Reyndar er vinna að þessu verkefni vel á veg komin þó að stór skref þurfi að stíga á næstunni. Í spánni er gert ráð fyrir að samneysla dragist saman um 10% árin 2010 til 2012.

Spáð er hagvexti frá 2011

Spáin gerir ráð fyrir að helstu hagstærðir breytist eins og sýnt er í töflu 1. Reiknað er með að það fari að birta til í hagkerfinu með jákvæðum hagvexti frá 2011 og út spátímamann. Frá sama tíma er reiknað með vexti einkaneyslu sem um þessar mundir er mjög lítil sem hlutfall af landsframleiðslu. Samneyslan dregst hinsvegar saman framan af spátímanum og er gert ráð fyrir að hinu opinbera takist að ná niður útgjöldum til þessa málaflokks. Atvinnuvegafjárfesting sem verið hefur í mikilli lægð tekur smám saman við sér. Útflutningur vöru og þjónustu verður talsvert umfram innflutning allan spátímamann og helst í hendur við lágt gengi krónunnar. Raungengið mun styrkjast út spátímamann í hægum skrefum.

Verðbólga nálægt verðbólguþröngunni á spátímanum

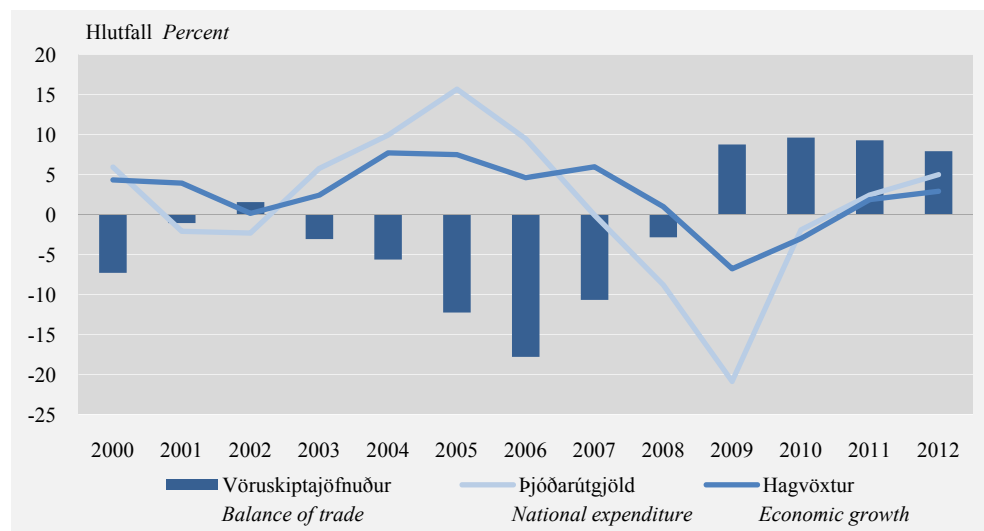
Verðbólga hefur að undanfögnu hjaðnað ört og nálgast nú verðbólguþröngunni Seðlabanka Íslands. Hóflugar launahækkanir skjóta stoðum undir stöðugleika í hagkerfinu samfara hagvexti og minnkandi atvinnuleysi.

Óvissuþættir í spánni eru fjölmargir en meðal þeirra neikvæðu eru að

- stóriðjuframkvæmdir verði minni 2012 og síðar,
- efnahagsbati í viðskiptalöndum Íslands hægist,
- skuldavandi heimila og fyrirtækja valdi áframhaldandi samdrætti í eftirspurn,
- að kjarasamningum ljúki á annan veg en spáin gerir ráð fyrir.

Mynd 1. Hagvöxtur, þjóðarútgjöld og vöruskiptajöfnuður

Figure 1. Economic growth, national expenditure and balance of trade

Tafla 1. Landsframleiðsla 2009–2012
Table 1. Gross domestic product 2009–2012

Magnbreyting frá fyrra ári (%) <i>Volume growth from previous year (%)</i>	2009	2010	2011	2012
Einkaneysla <i>Private final consumption</i>	-16	-0,2	2,6	2,9
Samneysla <i>Government final consumption</i>	-1,7	-3,7	-4,3	-2,2
Fjármunamyndun <i>Gross fixed capital formation</i>	-50,9	-4,6	14,9	24
Atvinnuvegafjárfesting <i>Business investment</i>	-55	11,3	23,5	30,1
Fjárfesting í íbúðarhúsnæði <i>Housing investment</i>	-55,7	-23,2	20,8	21,1
Fjárfesting hins opinbera <i>Public investment</i>	-31,6	-25,5	-18,9	-3,7
Þjóðarútgjöld alls <i>National final expenditure</i>	-20,9	-1,9	2,4	5
Útflutningur vöru og þjónustu <i>Exports of goods and services</i>	7,4	-0,1	1	2
Innflutningur vöru og þjónustu <i>Import of goods and services</i>	-24,1	2,7	2	6
Verg landsframleiðsla <i>Gross domestic product</i>	-6,8	-3	1,9	2,9
Vöruskiptajöfnuður (% af VLF) <i>Trade balance (% of GDP)</i>	8,8	9,6	9,3	7,9
Viðskiptajöfnuður (% af VLF) <i>Current account balance (% of GDP)</i>	-2,2	-2,9	-3,6	-4,9
Vísitala neysliverðs <i>Consumer price index</i>	12	5,4	2,3	2,5
Gengisvísitala <i>Exchange rate index</i>	34,2	-3	-2,1	-0,6
Raungengi <i>Real exchange rate</i>	-18,4	6,4	2,9	1,5
Atvinnuleysi (% af vinnuafli) <i>Unemployment rate (% of labour force)</i>	8	8,2	7,3	5,6
Launavísitala <i>Wage rate index</i>	3,9	4,6	4,4	4,4
Hagvöxtur í viðskiptalöndum <i>Trade partner GDP growth</i>	-3,9	1,5	2,3	2,4
Verðbólga í viðskiptalöndum <i>Trade partner CPI inflation</i>	0,1	1,7	1,5	1,7

Alþjóðleg efnahagsmál

*Efnahagsbati á heimsvísu
heldur áfram ...*

Iðnaðarframleiðsla og alþjóðaviðskipti höfðu mest áhrif á hagvöxt í heiminum á fyrri hluta ársins og hrávöruverð hækkaði enn frekar. Fjármálamarkaðir eru að færast í eðlilegt horf eftir óróleika á öðrum ársfjórðungi 2010 en miklar skuldir ýmissa ríkja ásamt viðkvæmri stöðu banka valda enn áhyggjum. Verð hlutabréfa á heimsvísu sveiflaðist mikið fyrri hluta ársins, og eru fjármagns-, gjaldeyris- og hrávörumarkaðir enn óstöðugir.

*... en aukin óvissa um
framhaldið*

Áframhaldandi efnahagsbati í þróuðum ríkjum er að miklu leyti háður því að einkaneysla aukist en mörg ríki glíma nú við vandamál sem rekja má til mikilla opinberra skulda og þurfa að draga úr samneyslu. Einkaneysla er enn einn helsti dragbítur á hagvöxt í þróuðum ríkjum sökum atvinnuleysis, slaka á húsnæðismarkaði og erfiðu aðgengi að lánsfé. Mörg þróuð ríki, einkum Bandaríkin, voru mjög háð einkaneyslu fyrir kreppuna en þurfa nú að treysta meira á útflutning. Lítil einkaneysla og fjárfesting getur ásamt slökum útflutningi valdið því að hagvöxtur verði lítill.

*Hóflegum hagvexti spáð í
helstu viðskiptalöndum Íslands*

Í helstu viðskiptalöndum Íslands eru líkur á hóflegum hagvexti samkvæmt nýjustu spá Alþjóðagjaldeyrissjóðsins. Útlit fyrir Þýskaland er mun bjartara en gert var ráð fyrir, en veikara í spám fyrir Noreg og Bandaríkin.

Tafla 2. Hagvöxtur erlendis 2009–2012*Table 2. World output growth 2009–2012*

Hlutfall <i>Percent</i>	2009	2010	2011	2012
Heimurinn <i>World</i>	-0,6	4,8	4,2	4,5
Þróuð hagkerfi <i>Advanced economies</i>	-3,2	2,7	2,2	2,6
Evrusvæðið <i>Euro area</i>	-4,1	1,7	1,5	1,8
Holland <i>Netherlands</i>	-3,9	1,8	1,7	1,7
Þýskaland <i>Germany</i>	-4,7	3,3	2,0	2,0
Spánn <i>Spain</i>	-3,7	-0,3	0,7	1,8
Frakkland <i>France</i>	-2,5	1,6	1,6	1,8
Írland <i>Ireland</i>	-7,6	-0,3	2,3	2,4
Grikklandi <i>Greece</i>	-2,0	-4,0	-2,6	1,1
Bretland <i>United Kingdom</i>	-4,9	1,7	2,0	2,3
Noregur <i>Norway</i>	-1,4	0,6	1,8	2,3
Bandaríkin <i>USA</i>	-2,6	2,6	2,3	3,0
Japan <i>Japan</i>	-5,2	2,8	1,5	2,0
Önnur þróuð lönd <i>Other advanced economies</i>	-1,1	3,7	3,9	
Nýmarkaðs- og þróunarlönd				
<i>Emerging and developing economies</i>	2,5	7,1	6,4	6,5
CIS-lönd <i>Commonwealth of Independent States</i>	-6,5	4,3	4,6	4,7
Rússland <i>Russia</i>	-7,9	4,0	4,3	4,4
Kína <i>China</i>	9,1	10,5	9,6	9,5
Indland <i>India</i>	5,7	9,7	8,4	8,0
Brasilía <i>Brazil</i>	-0,2	7,5	4,1	4,1
Mexíkó <i>Mexico</i>	-6,5	5,0	3,9	5,0

Heimild *Source:* Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn, október 2010. *IMF, October 2010.*

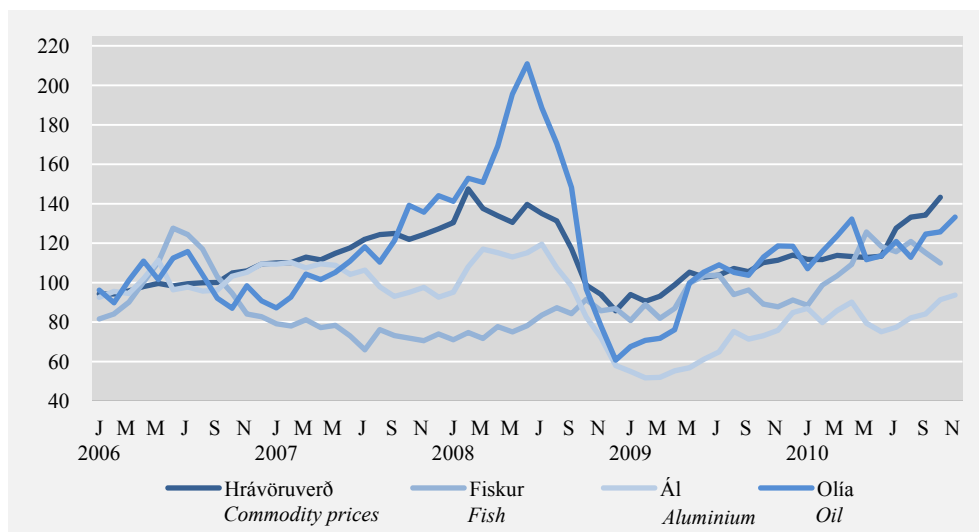
Hrávöruverð hefur hækkað hratt

Hrávöruverð á heimsmarkaði náði lágmarki í byrjun 2009, en í árslok hafði hrávöruvísitala Alþjóðagjaldeyrissjóðsins hækkað meira en 40%. Á þessu ári hefur hrávöruverð enn hækkað, sérstaklega í haust. Ein skýring á óvenju hraðri hækkun á hrávöruverði er alþjóðlegur efnahagsbati, sérstaklega í nýmarkaðsríkjum Asíu. Spáð er að hrávöruverð verði áfram hátt þar sem búist er við vexti eftirspurnar. Markaðir eru þó óstöðugir og t.d. hefur verð á olíu og áli sveiflast að undanfögnu.

Í spánni er gert ráð fyrir að meðalverð áls hækki um 28% árið 2010, um 7% 2011 og um 6% 2012. Gert er ráð fyrir að meðalverð sjávarafurða hækki um 6% árið 2010 og er búist við hóflegri hækkun árin 2011 og 2012. Hærra ál- og fiskverð styður útflutningsatvinnuvegi Íslands.

Mynd 2. Hrávöruverð á heimsmarkaði (vísitölur, 2006=100)

Figure 2. World commodity prices (indices, 2006=100)

Heimild Source: Reuters EcoWin.

Utanríkisviðskipti

Hægfara aukning útflutnings á spátímanum

Horfur eru á lítilsháttar samdrætti í útflutningi á líðandi ári. Það má að hluta til rekja til áhrifa frá árinu 2009 en þá voru fluttar út flugvélar fyrir tæpa 23 milljarða króna. Á næstu árum er hins vegar gert ráð fyrir hægfara aukningu útflutnings, þrátt fyrir raungengi sem er lágt í sögulegu samhengi, en það ætti að styðja við útflutningsgreinar. Ástæðuna má einkum rekja til þess að stærstu útflutningsgreinarnar, sjávarútvegur og stóriðja, búa við framleiðslutakmarkanir sem koma í veg fyrir að unnt sé að auka magn framleiðslunnar á skömmum tíma. Staða fiskistofna er háð náttúrulegum skilyrðum og aukning á framleiðslugetu stóriðju tekur nokkur ár. Þrátt fyrir litla magnaukningu í útflutningi á sjávarafurðum og stóriðju er hins vegar gert ráð fyrir að verðmæti útflutnings verði hagstætt á tímabilinu. Hátt verð er á útflutningsafurðum og lágt gengi hefur í för með sér að meira virði fæst í krónum talið.

Árið 2011 er reiknað með 1,0% vexti útflutnings en 2,0% vexti árið 2012 og 2,5% vexti árið 2013. Þrátt fyrir þessar lágu vaxtartölur er í spánni gert ráð fyrir mikilli grósku í þjónustuútflutningi og útflutningi á öðrum vörum en frá sjávarútvegi og stóriðju. Atvinnugreinar á borð við ferðaþjónustu og lyfjaframleiðslu búa ekki við sömu höft á framleiðslugetu og stóru útflutningsatvinnuvegirinnir og geta því vaxið hratt meðan raungengi er lágt. Undir lok spátímabilsins, árin 2014–2015, er hins vegar gert ráð fyrir nokkurri aukningu útflutnings, vegna aukinnar álframleiðslu.

Reiknað er með að innflutningur árið 2010 aukist um 2,7% að magni til. Aukninguna má fyrst og fremst rekja til fleiri utanlandsferða Íslendinga sem kemur fram í auknum þjónustuinnflutningi. Árið 2011 er spáð 2,0% vexti innflutnings en árið 2012 og 2013 er hins vegar spáð í kringum 6% vexti hvort árið fyrir sig en það endurspeglar aukna fjárfestingu.

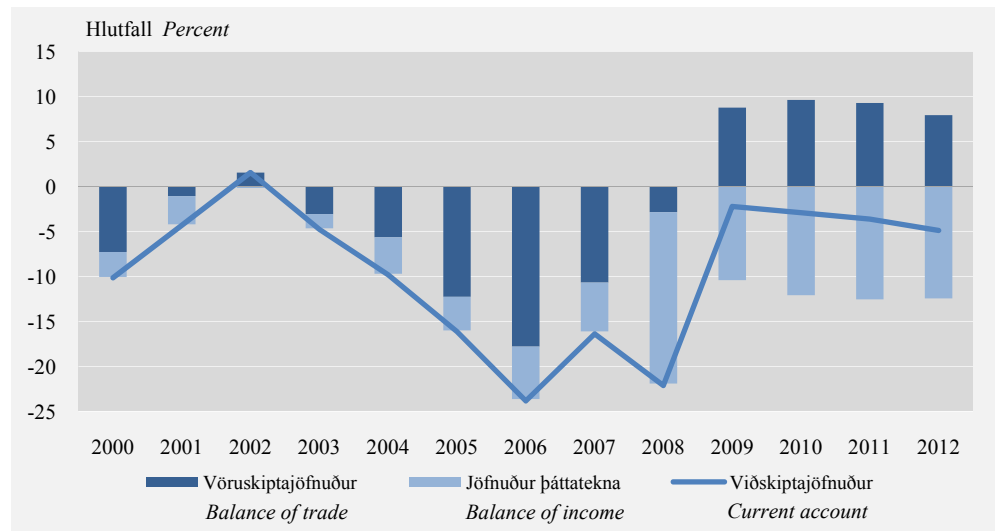
Afgangur af vöruskiptajöfnuði en viðskiptajöfnuður neikvæður

Þrátt fyrir að gert sé ráð fyrir meiri innflutningi á spátímanum nú miðað við júnispá, þá er gert ráð fyrir góðum afgangi á vöruskiptajöfnuði yfir spátímabilið. Á þessu ári er reiknað með að afgangurinn nemi um 9,6% af VLF og verði um 9,2% af VLF á næsta ári. Eftir það er reiknað með að jöfnuðurinn lækki á spátímabilinu

og verði 7,0% árið 2015. Áætlað er að viðskiptajöfnuður verði neikvæður um 3,0% af VLF á þessu ári en það útskýrist af umtalsverðum halla á þáttatekjum. Reiknað er með að viðskiptajöfnuður verði neikvæður út spátímann en hins vegar ber að taka tillit til þess að þáttatekjurnar innihalda vaxtagreiðslur banka í slitameðferð en gera má ráð fyrir því að stór hluti þeirra greiðslna verði afskrifaður.

Mynd 3. Viðskiptajöfnuður sem hlutfall af VLF

Figure 3. Current account balance as percent of GDP

Heimild Source: Seðlabanki Íslands og Hagstofa Íslands. Central Bank of Iceland and Statistics Iceland.

Þjóðarútgjöld

Einkaneysla

Einkaneysla gæti vaxið 2011 og 2012

Einkaneysla dregst lítillega saman 2010, en vex um 2,6% 2011 og 2,9% 2012 gangi spáin eftir. Efnahagur og rekstur heimilanna hefur orðið fyrir miklu hnjaski. Á árinu 2009 hækkuðu skuldir flestra heimila meðan atvinnutekjur lækkuðu í krónum talið. Álagning ríkisskattstjóra í júlí staðfestir júnispána um að tekjuskattstofn 2009 var nær því sá sami og árið 2008 í krónum talið. Inni í þeirri tölu er sérstök úttekt á séreignasparnaði sem nemur 35 milljörðum króna eins og spáð var haustið 2009. Í tekjuskattstofninum eru nærri 20 milljörðum króna hærrí atvinnuleysisbætur árið 2009 en var 2008.

Ljóst er að í krónum talið lækkuðu atvinnutekjur verulega árið 2009. Án úttektar á séreignalífeyri hefði einkaneysla líklega dregist saman um 19% en niðurstaðan var 16% samdráttur. Á fyrsta fjórðungi 2010 leit út fyrir að framhald yrði á samdrætti atvinnutekna. Nýlegri tölur benda til þess að atvinnutekjur fyrstu átta mánuðina séu nokkru hærrí í krónum 2010 en 2009. Launahækkun í júní auk minna atvinnuleysis skýrir líklega þessa þróun. Eitthvað gæti dregið úr krónutöluhækkun atvinnutekna síðasta hluta ársins. Samdráttur í kaupmætti ráðstöfunartekna er minni, þó ljóst sé að hann sé mikill 2010. Jafnframt er reiknað með að kaupmáttur ráðstöfunartekna aukist frá 2011.

Gengislánadómar hæstaréttar hafa takmörkuð áhrif

Ætla mætti að dómur hæstaréttar um ólögsmæti gengistryggðra lána hefði talsverð jákvæð áhrif á einkaneyslu. Tilmæli stjórnvalda í beinu framhaldi, svo og dómur hæstaréttar í september um vaxtakjör lánanna, hafa þó dregið úr áhrifum einka-

neyslu. Óvissa um endanlega niðurstöðu hjá hverjum og einum er þess valdandi að líklega eru jákvæð áhrif dómsins á einkaneyslu takmörkuð.

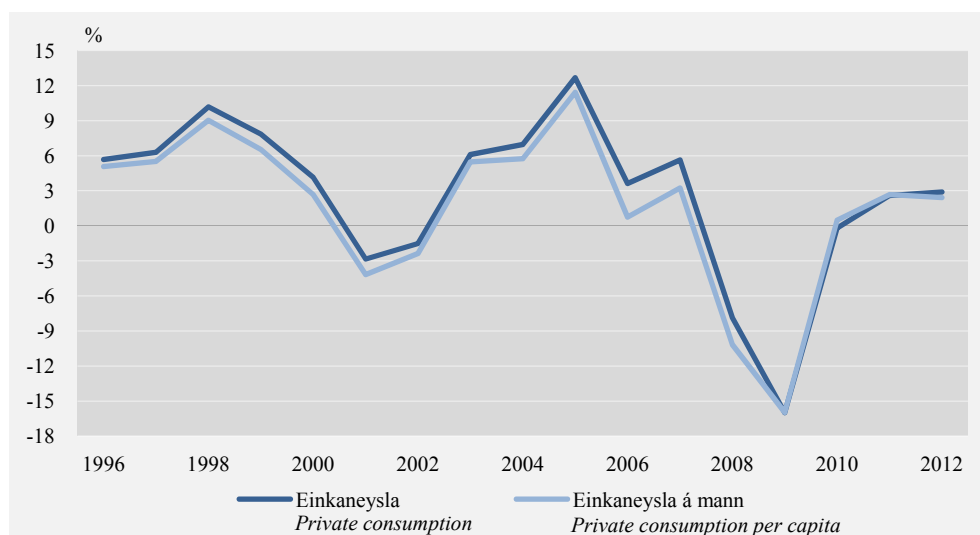
Hægst hefur á útgreiðslum séreignasparnaðar. Ætlan stjórnvalda er að rýmka reglur um úttekt talsvert og gera ráð fyrir að með því aukist útgreiðslur um á annan tug milljarða 2011.

Mælingar benda til þess að einkaneyslan hafi í stórum dráttum verið svipuð frá því skömmu eftir bankahrun þó að kaupmáttur ráðstöfunartekna hafi rýrnað mikið eftir hrunið. Skýringarnar er flestar að finna í ráðstöfunum stjórnvalda til tímabundinnar lækkunar á greiðslubyrði lántakenda ásamt því að mörg heimili hafa gengið mikið á séreignalífeyri og annan sparnað.

Mörg heimili eru í mjög þröngri stöðu og við þeim blasir óhjákvæmileg aðlögun efnahags að breyttum aðstæðum og getur niðurstaðan ráðið miklu um þróun eftirspurnar í þjóðfélaginu á komandi árum.

Mynd 4. Einkaneysla 1996–2012

Figure 4. Private final consumption 1996–2012

Samneysla

Samneysla dregst saman

Samneysla hins opinbera, ríkissjóðs, almannatrygginga og sveitarfélaga, dróst saman um 1,7% að magni árið 2009 og nam tæplega 397 milljörðum króna að nafnvirði. Samneysla er laun og launatengd gjöld, afskriftir og nettó kaup á vörum og þjónustu. Áætlað er að samneysla dragist enn frekar saman næstu ár.

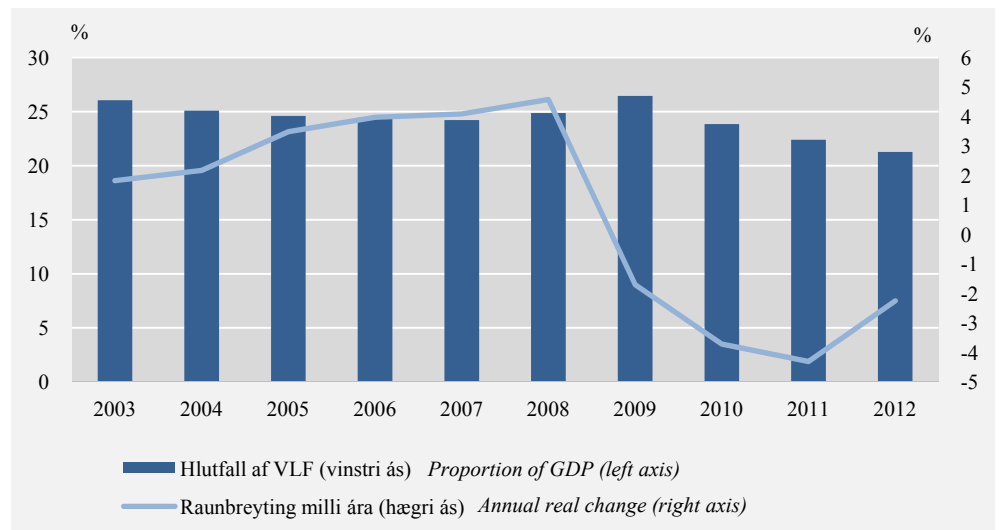
Samstarf stjórnvalda og Alþjóðagjaldeyrissjóðsins miðast m.a. við að tryggja sjálfbærni ríkissjóðs. Það er gert með því að breyta miklum tekjuhalla í afgang og lækka skuldir á komandi árum. Í áætluninni er miðað við að tekjujöfnuður ríkisins verði jákvæður árið 2013 og frumjöfnuður árið 2011. Til að ná settum markmiðum er þörf á auknu aðhaldi og niðurskurði í rekstrarútgjöldum, tilfærslum og fjárfestingum, svo og breytingum á skattkerfinu sem auka skatttekjur. Afkoma ríkisins og það aðhald sem þarf til þess að ná settum markmiðum er einnig háð hagvexti og atvinnuleysi.

Í spánni er gert ráð fyrir að samneysla hins opinbera árið 2010 dragist saman að raunvirði um 3,7% á milli ára. Árið 2011 er reiknað með að raunsamdrátturinn nemi 4,3% og 2,2% árið 2012. Samdrátturinn er meiri hjá ríki en sveitarfélögum. Samkvæmt fyrstu niðurstöðum dróst samneysla saman um 3% að magni á fyrri helmingi ársins 2010, en ítarlegri gögn um samneyslu benda til þess að samdrátturinn verði meiri en talið var í fyrstu. Fjárlagafrumvarp 2011 gerir ráð fyrir mikilli lækkun launatengdra gjalda og nettó kaupum vöru og þjónustu hjá ríkinu, en þessi gjöld eru helmingur af heildarsamneyslu (48% árið 2009).

Samneysla hins opinbera sem hlutfall af vergri landsframleiðslu var 26,5% árið 2009 og hefur hlutfallið hækkað eftir efnahagshrunið. Hlutfallið var 24,9% árið 2008 og 24,2% árið 2007. Hærra hlutfall endurspeglar mikinn samdrátt vergrar landsframleiðslu árið 2009. Hins vegar er gert ráð fyrir að hlutfallið lækki á næstunni þar sem vöxtur samneyslu verður minni en vöxtur landsframleiðslu.

Mynd 5. Samneysla hins opinbera 2003 til 2012

Figure 5. Public consumption 2003 to 2012

Atvinnuvegafjárfesting

Atvinnuvegafjárfesting í
lágmarki

Hluttur atvinnuvegafjárfestingar í landsframleiðslu hefur lækkað verulega undanfarin ár. Að meðaltali var atvinnuvegafjárfesting 1990–2009 12,5% en árið 2009 nam hún 6,7%. Á árinu 2010 hafa fjárfestingar haldið áfram að dragast saman. Vísbendingar eru þó um að atvinnuvegafjárfesting á öðrum ársfjórðungi verði meiri en gert var ráð fyrir við síðustu birtingu. Óvissan varðandi atvinnuvegafjárfestingu á spátímanum er umtalsverð. Áhættufælni, laskaðir efnahagsreikningar fyrirtækja og litlar væntingar um bata hafa slegið á hvatann til að fjárfesta í atvinnuuppbyggingu. Víðtæk endurskipulagning á fjárhag fyrirtækja er í gangi hjá bönkunum. Fyrir liggur samkomulag ríkisstjórnar og hagsmunaaðila þar sem litlum og meðalstórum fyrirtækjum verður gert kleift að endurskipuleggja skuldir hratt og á því ferli að mestu að vera lokið í maí árið 2011 að því gefnu leyfi samkeppnisyfirvalda. Af þeim sökum má ætla að fjárfesting í atvinnuvegum utan stóriðju muni aukast að einhverju marki á næsta ári og er gert ráð fyrir að vöxturinn verði nokkuð hraður út spátímann.

Í spánni er jafnframt gert ráð fyrir 38,5 milljarða fjárfestingarverkefni lífeyrissjóða í vegafframkvæmdum, en þau eru talin með í atvinnuvegafjárfestingu. Áætlað er að þær fjárfestingar nái hámarki á árunum 2012–2013.

Framkvæmdum í Helguvík seinkar

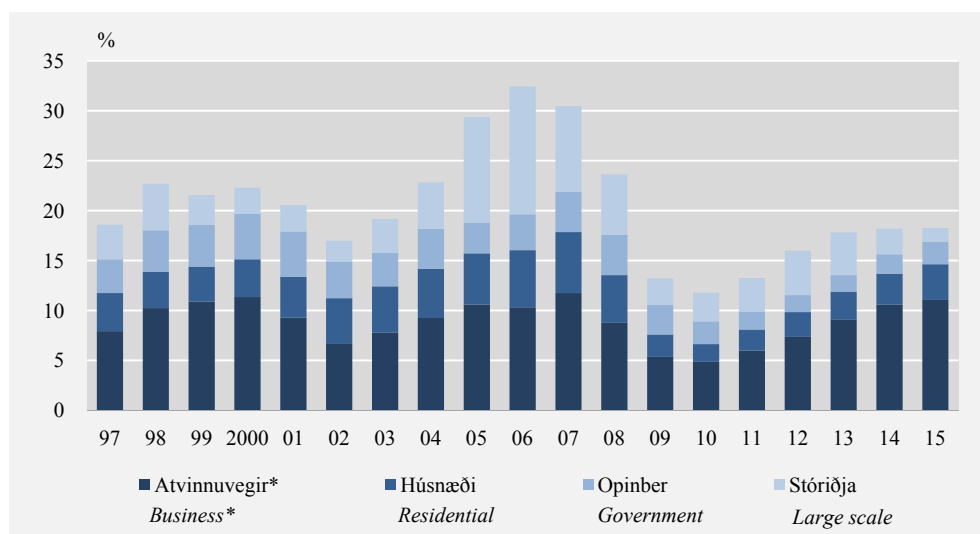
Helsta breytingin frá spánni í júní varðar fjárfestingu í stóriðju. Í júnispánni var reiknað með að fjárfestingar í fyrsta áfanga álvers í Helguvík kæmst á skrið árið 2011. Nú er gert ráð fyrir að þeim fjárfestingaráformum verði frestað til 2012. Í þjóðhagsspa er einungis gert ráð fyrir fyrsta áfanga álvers í Helguvík til að byrja með. Á móti kemur að áform um stækkun álversins í Straumsvík virðast ætla að ganga eftir og hefur umfang þeirra verið aukið um 20 milljarða miðað við júnispá. Gert er ráð fyrir að þær framkvæmdir hefjist þegar árið 2011.

Aukning atvinnuvegafjárfestingar yfir spátímam

Áætlað er að atvinnuvegafjárfestingar aukist um 11,3% í ár þar sem gert er ráð fyrir lítilsháttar aukningu stóriðjufjárfestinga og að fjárfesting utan stóriðju aukist á síðari hluta ársins. Árið 2011 er spáð 23,5% aukningu. Vöxtur atvinnuvegafjárfestingar nær hins vegar hámarki árið 2012. Þrátt fyrir nokkra aukningu út spátímam er gert ráð fyrir að atvinnuvegafjárfesting verði í kringum langtímameðaltal sem hlutfall af VLF í lok spátímans.

Mynd 6. Fjárfesting sem hlutfall af landsframleiðslu

Figure 6. Investment as a share of GDP

* Án stóriðju. Excluding large scale.

Íbúðafjárfesting og fasteignamarkaður

Fasteignamarkaður enn í lægð

Fasteignamarkaður er enn í mikilli lægð eftir að hann hrundi í kjölfar falls bankanna. Uppsett verð í eigna lækkar treglega, en raunverð hefur lækkað mikið. Húseigendur sem eru í fjárhagsvanda eru milli steins og sleggju. Margir standa frammi fyrir því að geta ekki selt eignir sínar vegna yfirveðsetningar. Sala nú festir enda í sessi til frambúðar, það misgengi eigna og skulda sem átt hefur sér stað síðustu misseri. Seljendamegin á markaðnum neyðast því margir til halda sem fastast í íbúðir sem þeir þyrftu að selja í von um betri tíð í síðar. Kaupendamegin er horft til offramboðs á húsnæði og hvort frekari verðhjöðnun gæti orðið auk óvissunnar í þjóðarbúskapnum. Því er lítið um viðskipti. Spáin gerir ráð fyrir að fasteignamarkaður taki hægfara við sér þegar hagvöxtur eykst. Gert er ráð fyrir að íbúðafjárfestingar vaxi verulega á næstu árum, en nauðsynlegt er að hafa í huga að vöxturinn er frá mjög lágu stigi.

Í gildi eru ákvæði um fulla endurgreiðslu virðisaukaskatts af vinnu manna á byggingarstað. Ennfremur setti Alþingi lög um skattaívilnun vegna greiðslu fyrir vinnu við viðhald og endurbætur á íbúðar- og frístundahúsnæði. Ívilnunin gerir árin 2010 og 2011 sérstaklega hagfelld til framkvæmda ef húseigendur eru jafnframt greiðendur tekjuskatts. Ívilnanirnar vinna gegn samdrætti í byggingargeiranum, en nettó áhrifin hreyfa þó þjóðhagsspána lítið.

Fjárfesting hins opinbera

Fjárfesting hins opinbera dregst saman

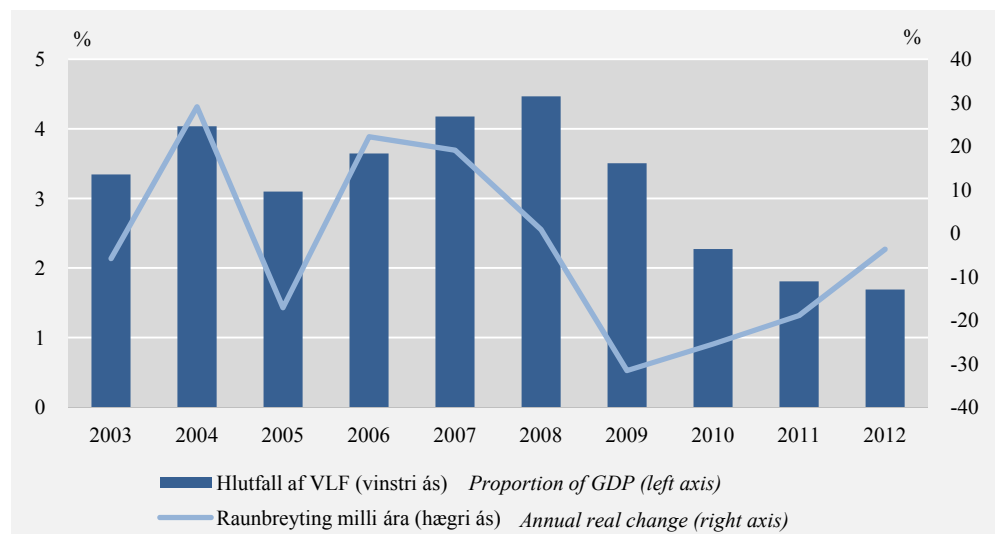
Fjárfesting hins opinbera dróst saman um 31,6% að magni og nam 52,6 milljörðum króna að nafnvirði árið 2009. Hluttur sveitarfélaga var um 40% árið 2009 í heildarfjárfestingum hins opinbera á árinu. Fjárfesting hins opinbera er að mestu leyti fólgin í ýmsum byggingar- og samgönguframkvæmdum, svo sem veg- og gatna-gerð og fjárfestingum í vélum og tækjabúnaði.

Gert er ráð fyrir að fjárfesting hins opinbera dragist saman á yfirstandandi ári vegna strangra aðhaldsaðgerða ríkissjóðs og sveitarfélaga, en mörgum framkvæmdum verður slegið á frest. Bráðabirgðatölur Hagstofunnar benda til að á fyrri hluta árs 2010 hafi fjárfesting hins opinbera dregist verulega saman og verið u.þ.b. 17,2 milljarðar króna. Samkvæmt spánni nemur samdrátturinn 25,5% árið 2010 að raungildi miðað við árið 2009. Árið 2011 er reiknað með að raunsamdrátturinn verði 19% og tæplega 4% árið 2012. Hér er ekki reiknað með vegafamkvæmdum sem lífeyrissjóðirnir gætu fjármagnað og ríkið endurgreitt með innheimtu veggjalda. Þær framkvæmdir eru taldar með í atvinnuvegafjárfestingu í samræmi við flokkun þjóðhagsreikninga.

Fjárfesting hins opinbera í hlutfalli við verga landsframleiðslu var 3,5% árið 2009 og hefur lækkað eftir efnahagshrunið. Hlutfallið var 4,5% árið 2008 og 4,2% árið 2007. Í spánni er gert ráð fyrir að það muni lækka enn frekar.

Mynd 7. Fjárfesting hins opinbera 2003 til 2012

Figure 7. Public investment 2003 to 2012

Reiknað er með
kaupmáttaraukningu frá og með
2011

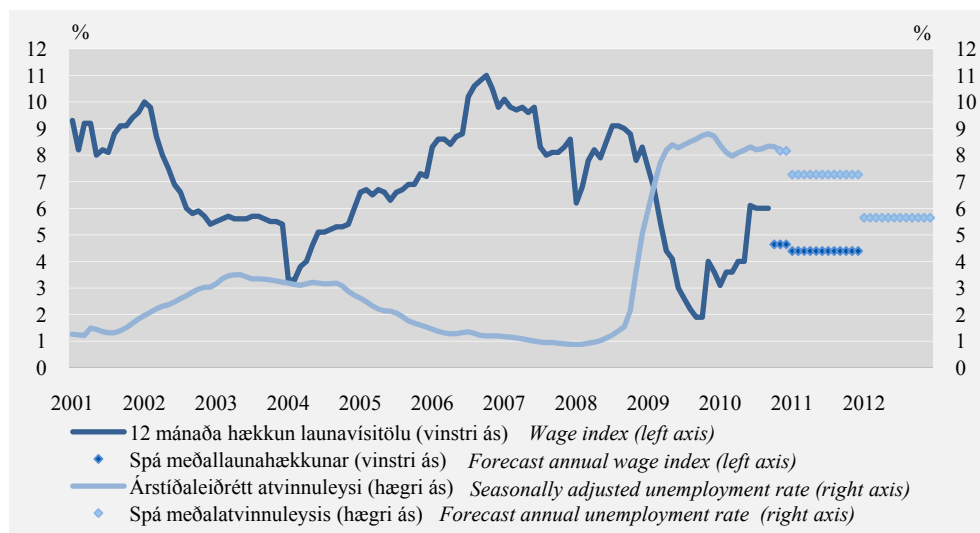
Vinumarkaður og laun

Atvinnuleysi jókst mikið í kjölfar bankahrunsins. Skráð atvinnuleysi samkvæmt Vinnumálastofnun varð mest 9% á fyrsta fjórðungi 2010. Á öðrum fjórðungi 2010 batnaði staðan nokkuð og reyndist atvinnuleysið minna en ráð var fyrir gert hvort sem miðað er við skráningar Vinnumálastofnunar eða vinnumarkaðskönnun Hagstofunnar. Atvinnuleysi hefur aukist nokkuð seinni hluta árs 2010 en er eigi að síður nokkru lægra en áður var spáð. Þar kemur enn og aftur í ljós hve mikill sveigjanleiki er á íslenskum vinnumarkaði.

Spáin gerir ráð fyrir hagvexti frá og með 2011 og út spátímam. Því má búast við að atvinnuleysi minnki nokkuð. Erfitt er þó að spá nákvæmlega fyrir um þróunina, ekki síst þegar horft er til breytinga á vinnumarkaði, þ.e.a.s. breytts vinnutíma, starfshlutfalls og atvinnuþátttöku útlendinga.

Mynd 8. Laun og atvinnuleysi 2001–2012

Figure 8. Unemployment rate and wage index 2001–2012

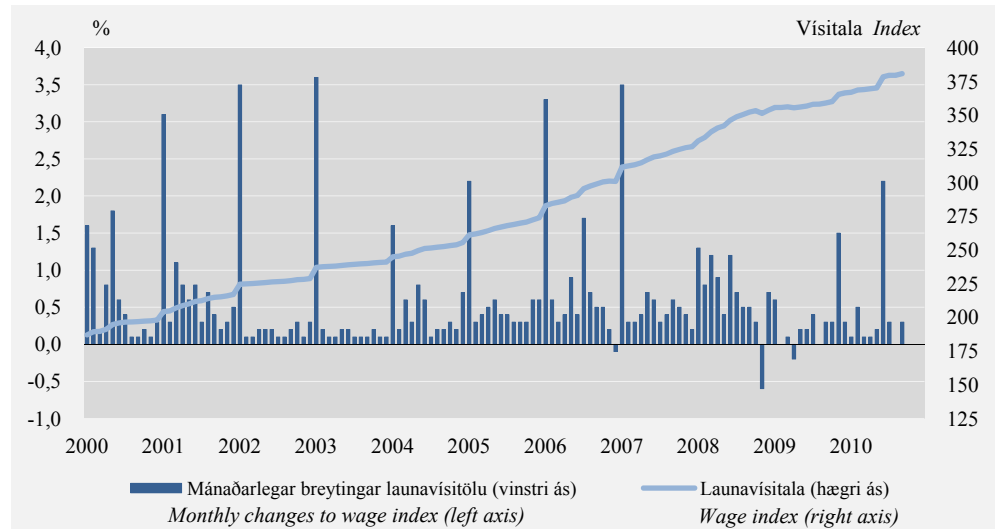

Launavísitalan hækkaði um 2,2% í júní, þegar samningsbundin hækkun á almennum markaði og hjá ríkisstarfsmönnum á lægstu töxtunum tók gildi. Þessi breyting skýrir stóran hluta meðaltalshækkunar launavísitölu árið 2010. Hækkunin nemur um 4,6% árið 2010 umfram launavísitölu 2009, eða nokkru minna en breyting verðlags. Kaupmáttur ráðstöfunartekna rýrnar þó meira m.a. vegna styttri vinnutíma og skattahækkana og minni úttekt séreignasparnaðar 2010 en raun varð á 2009.

Nær allir kjarasamningar í landinu eru lausir í árslok 2010. Gert er ráð að samningar náist á hóflegum nótum m.t.t. slakans í hagkerfinu. Með þessu er átt við að launavísitala hækki nokkru meira en vænta má ef engir samningar væru gerðir. Þá er einnig gert ráð fyrir að launavísitalan hækki meira en sú verðbólga sem spáð er. Þannig gerir spáin ráð fyrir að launavísitala hækki 4,4% 2011 og 2012. Innifalið í þessum hækkunum er lítilsháttar launaskrið vegna starfsaldurs og í störfum tengdum útflutningsgreinum.

Mynd 9. Launaþróun 2000–2010

Figure 9. Wage development 2000–2010

Peninga- og verðlagsmál

Verðbólga og gengi

Dregið hratt úr verðbólgu á þessu ári

Það sem af er ári hefur hratt dregið úr verðbólgu. Í upphafi árs var verðbólga 6,6% en í október hafði hún náð 3,3%. Að stórum hluta má rekja dvínandi verðbólgu til hagstæðari gengisþróunar. Þannig hefur hlutur innfluttra vara í verðbólgu dregist verulega saman síðustu misseri en í október höfðu þær hækkað um 3,7% síðustu 12 mánuði. Á móti minnkandi verðbólguþrýstingi hafa komið hækkanir á opinberri þjónustu, einkum vegna gjaldskrárhækkunar Orkuveitu Reykjavíkur í haust ásamt hækkunum á almennri þjónustu.

Verðbólga við verðbólguþrýsting á næstu árum

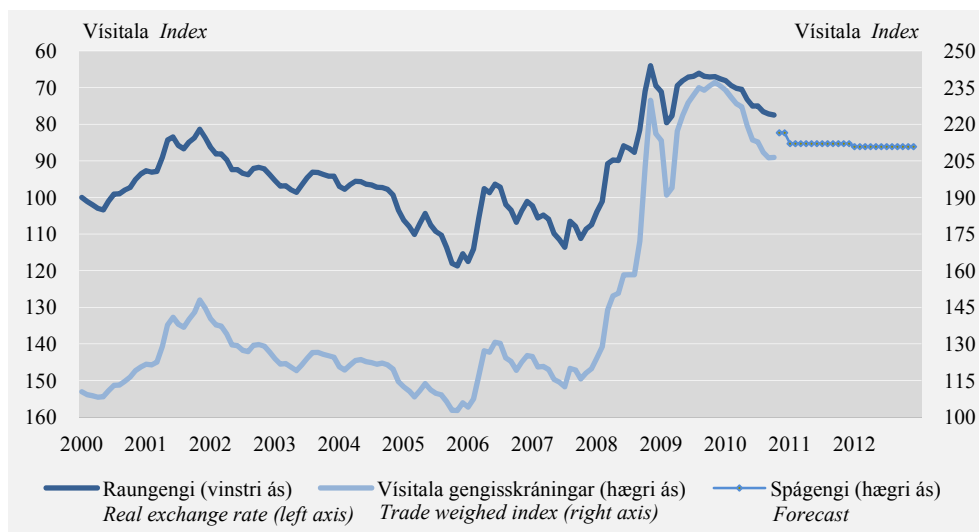
Verðbólgan á þessu og næsta ári hefur lækkað nokkuð frá júnispánni en það skýrist einkum af hagstæðari gengisþróun en gert var ráð fyrir. Í ár er áætlað að verðbólga verði 5,4% að meðaltali yfir árið og að hún verði komin að verðbólguþrýsting Seðlabankans í upphafi næsta árs. Áframhaldandi slaki í hagkerfinu, stöðugt gengi og hóflegar launahækkanir eru helstu forsendur þess að á árinu 2011 er reiknað með að verðbólgan verði að meðaltali um 2,3% á árinu. Það sem eftir lifir spátímans er gert ráð fyrir að verðbólga verði nálægt verðbólguþrýsting Seðlabankans.

Hægfara styrking krónunnar á spátímanum

Frá upphafi árs hefur gengi krónunnar styrkst um 12,5%. Í skjóli gjaldeyrishafta hefur stærri gjaldeyrissvarasjóður og mikill afgangur af vöru- og þjónustujöfnuði stutt við gengið. Veruleg óvissa ríkir þó um hver þróun gengisins verður vegna gjaldeyrishaftanna enda liggja engar tímasetningar um afléttingu haftanna fyrir þó möguleiki sé fyrir hendi að einhver skref verði stigin í þeim efnum á næsta ári. Engu að síður er gert ráð fyrir hægfara styrkingu gengisins á spátímanum þó gengið verði enn veikt í sögulegu samhengi. Í ár er því spáð að gengi krónunnar styrkjast um 2,8%. Árið 2011 er reiknað með að gengið styrkst að meðaltali um 1,9% en það felur þó í sér veikingu innan ársins. Næstu árin á eftir er spáð lítilsháttar styrkingu í takti við hægfara bata raungengis krónunnar.

Mynd 10. Gengisvísitala og raungengi 2000–2012

Figure 10. Exchange rate index and real exchange rate 2000–2012

Stýrivextir

Stýrivextir hafa lækkað

töluvert frá upphafi ársins með minnkandi verðbólgu og verðbólguvæntingum og eru þeir nú 5,5%. Peningastefnunefnd Seðlabankans hefur gefið til kynna að eitthvert rúm sé til frekari lækkunar vaxta en það er þó háð skilyrðum á borð við gengisstöðugleika, minnkandi verðbólgu og verðbólguálagi. Gjaldeyrishöftin og áætlanir um afnám þeirra skipta einnig máli við ákvörðun stýrivaxta en að öllum líkindum verður leitast við að viðhalda vaxtamun milli Íslands og annarra ríkja til að styðja við gengið þegar höftum verður aflétt. Í þjóðhagsspá er áætlað að vextir lækki lítillega frá því sem nú er en haldist nokkuð stöðugir eftir það. Gert er ráð fyrir að þeir hækki lítillega á seinni hluta spátímabilsins eftir því sem slaki í hagkerfinu minnkar og hagvöxtur eykst.

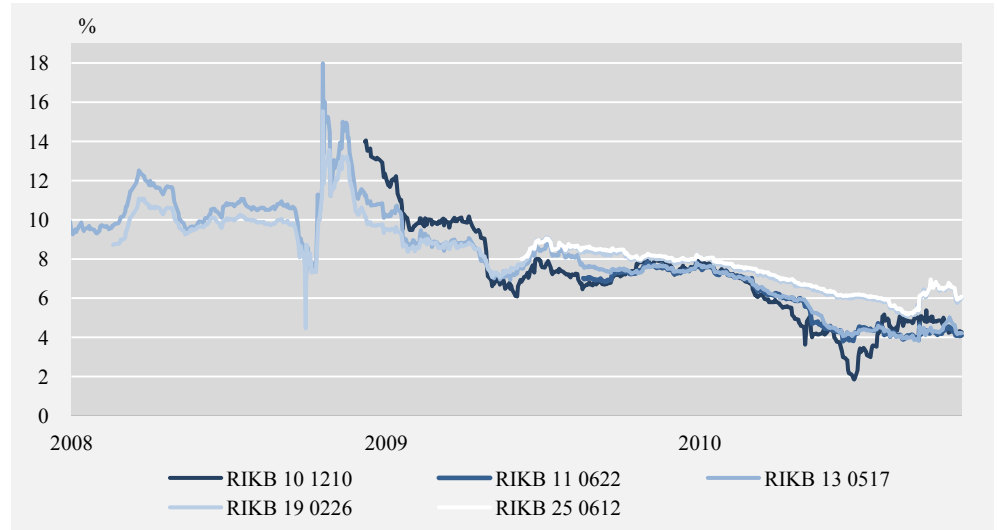
Innlendur fjármálamarkaður

Vextir hafa lækkað

Útlánavextir banka hafa að mestu leyti lækkað í samræmi við vaxtalækkun Seðlabankans og einnig vextir á millibankamarkaði. En óróleiki hefur verið á skuldbréfamarkaði í kjölfar vaxtaákvörðunar Seðlabanka í ágúst og september. Eftir vaxtaákvörðun í ágúst var mikil eftirspurn eftir ríkistryggðum skuldabréfum og lækkuðu ávöxtunarkröfur í kjölfarið. Eftir vaxtaákvörðun í september virðast væntingar markaðarins um þróun stýrivaxta hafa breyst með þeim afleiðingum að ávöxtunarkröfur hafa hækkað á ný.

Mynd 11. Ávöxtunarkrafa óverðtryggðra ríkisbréfa (%)

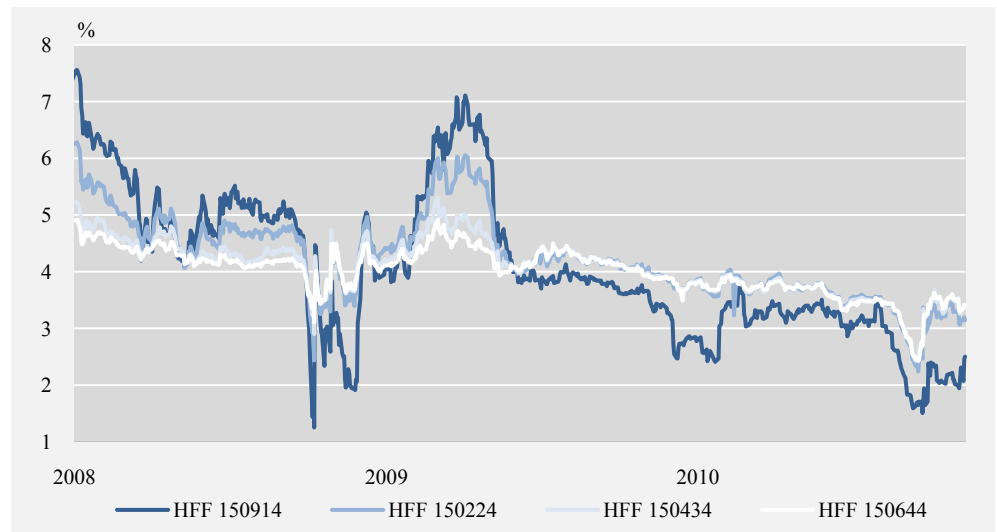
Figure 11. Yields of non-indexed government bonds (%)

Heimild Source: Reuters EcoWin.

Mynd 12. Ávöxtunarkrafa verðtryggðra íbúðabréfa (%)

Figure 12. Yields of indexed mortgage bonds (%)

Heimild Source: Reuters EcoWin.

Íslenska bankakerfið minnkar

Íslenska bankakerfið hefur minnkað töluvert frá árinu 2008. Heildareignir innlánsstofnana námu nær tífaldri vergri landsframleiðslu fyrir hrúnið, en voru í lok árs 2009 um tvöföld verg landsframleiðsla. Heildareignir innlánsstofnana eru enn að dragast saman sökum áframhaldandi endurskipulagningar og endurreiknings gengistryggðra lána. Óvissa er til staðar um hver heildaráhrif fyrirhugaðra aðgerða verða á bankakerfið og lántakendur.

Lítið um ný útlán og minnkandi innstæður

Þrátt fyrir lækkandi vexti virðist mjög lítið um ný útlán í ár. Heildarinnlán innlánsstofnana drógust saman um 8,6% frá upphafi árs til loka september 2010 og eru um 97% heildarinnlána vegna innlendra aðila. Á sama tímabili drógust innstæður heimila saman um nær 11% eða 82 milljarða króna, en innstæður fyrirtækja drógust saman um 1,2% eða fjóra milljarða króna. Lækkun eignaverðs og hækkun

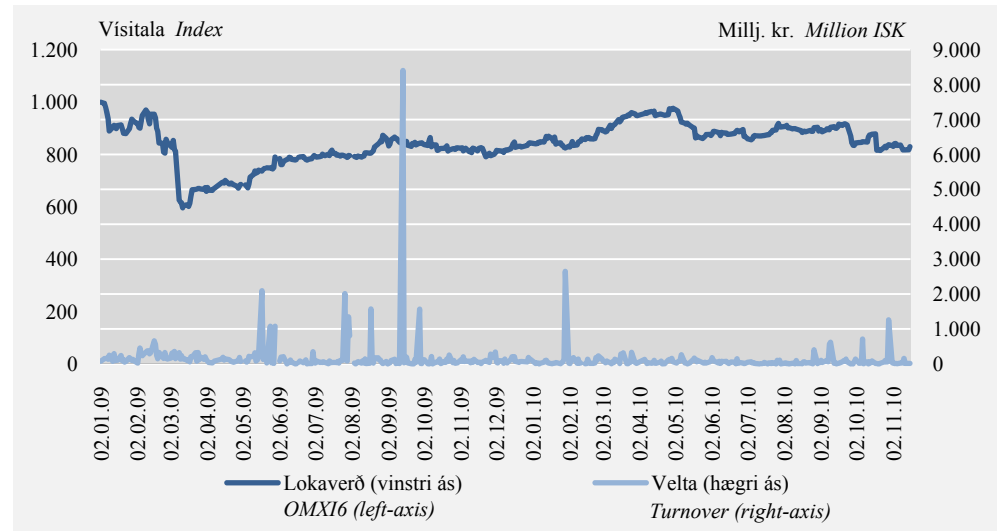
skulda hefur reynst efnahag heimila og fyrirtækja erfið, svo og skert aðgengi þeirra að lánsfé. Óvissa um efnahagshorfur dregur einnig úr útlánastarfsemi.

Þáttur hlutabréfamarkaðar minnkar

Áhrif innlends hlutabréfamarkaðar á efnahagslífið fara enn minnkandi. Í janúar 2009 tók gildi ný úrvalsvisitala, OMXI6, en í henni voru aðeins sex félög í stað 15 áður. Nýlega ákvað stærsta fyrirtækið í vísitölunni, Össur, að taka félagið út úr kauphöllinni á Íslandi.

Mynd 13. OMXI6, þróun vísitölu og veltu

Figure 13. OMXI6, development of the index and turnover

Heimild Source: NasdaqOmx.

English summary

The economic forecast for 2010–2015 assumes that the contraction will come to a close during 2010 and a gradual recovery will start. However, 2010 is still going to show a contraction of 3% in GDP. Positive growth is expected from 2011 and throughout the rest of the forecast period, given that large scale industrial investments start in 2012.

Inflation has declined and is expected to be 5.4% on average in 2010 and 2.3% in 2012. The Icelandic króna, which fell further by 25% between 2008 and 2009, is forecasted to strengthen gradually. However, removal of capital controls may put some pressure on the exchange rate. The prices of the main export goods of Iceland, aluminium and fish, have increased along with global economic recovery and are expected to remain high. A surplus in trade is expected during the forecast period.

The contraction in 2010 is due to falling private and public consumption as well as investment. Private consumption has fallen dramatically since 2008 as households have been balancing between increasing debt and deteriorating disposable income. Unemployment is historically high, currently around 8%, but is forecasted to decline from 2011 as economic growth picks up and to be below 5% by 2013. Public consumption is forecasted to contract for the next three years and to turn to modest growth by 2014. Public investment will continue to decline until 2014 as well. The agreement with the government and IMF aims at a positive primary fiscal balance in 2011 and a positive overall fiscal balance in 2013.

Tafla 3. Landsframleiðsla 2009–2015
 Table 3. Gross domestic product 2009–2015

Magnbreyting frá fyrra ári (%)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Volume growth from previous year (%)</i>							
Einkaneysla <i>Private final consumption</i>	-16	-0,2	2,6	2,9	3,7	3,3	2,8
Samneysla <i>Government final consumption</i>	-1,7	-3,7	-4,3	-2,2	-0,3	1,4	1,5
Fjármunamyndun <i>Gross fixed capital formation</i>	-50,9	-4,6	14,9	24	15	5,6	3,4
Atvinnuvegafjárfesting <i>Business investment</i>	-55	11,3	23,5	30,1	17,1	1,4	-2,5
Fjárfesting í íbúðarhúsnæði <i>Housing investment</i>	-55,7	-23,2	20,8	21,1	15,3	15,9	18,5
Fjárfesting hins opinbera <i>Public investment</i>	-31,6	-25,5	-18,9	-3,7	-0,3	23,2	19,1
Þjóðarútgjöld alls <i>National final expenditure</i>	-20,9	-1,9	2,4	5	4,9	3,3	2,6
Útflutningur vöru og þjónustu <i>Exports of goods and services</i>	7,4	-0,1	1	2	2,4	4	3,6
Innflutningur vöru og þjónustu <i>Import of goods and services</i>	-24,1	2,7	2	6	5,9	3,7	3,1
Verg landsframleiðsla <i>Gross domestic product</i>	-6,8	-3	1,9	2,9	3	3,5	3
Vöruskiptajöfnuður (% af VLF) <i>Trade balance (% of GDP)</i>	8,8	9,6	9,3	7,9	6,4	6,5	7,1
Viðskiptajöfnuður (% af VLF) <i>Current account balance (% of GDP)</i>	-2,2	-2,9	-3,6	-4,9	-5,7	-8,3	-7,2
Visitala neysluerðs <i>Consumer price index</i>	12	5,4	2,3	2,5	2,5	2,5	2,5
Gengisvisitala <i>Exchange rate index</i>	34,2	-3	-2,1	-0,6	-0,5	-0,3	-0,2
Raugengi <i>Real exchange rate</i>	-18,4	6,4	2,9	1,5	1,1	1,1	0,2
Atvinnuleysi (% af vinnuafli) <i>Unemployment rate (% of labour force)</i>	8	8,2	7,3	5,6	4,5	4,3	4,4
Launavísitala <i>Wage rate index</i>	3,9	4,6	4,4	4,4	4,8	4,9	4,9
Hagvöxtur í viðskiptalöndum <i>Trade partner GDP growth</i>	-3,9	1,5	2,3	2,4	2,6	2,6	2,5
Verðbólga í viðskiptalöndum <i>Trade partner CPI inflation</i>	0,1	1,7	1,5	1,7	1,9	1,7	2,5

Hag tíðindi **Þjóðhagsreikningar**
Statistical Series **National Accounts**

95. árg. • 69. tbl 2010:14

ISSN 0019-1078 ISSN 1670-4657 (prentútgáfa *print edition*) • ISSN 1670-4665 (rafræn útgáfa *PDF*)

Verð kr. *Price ISK* 1.300 • € 11

Umsjón *Supervision* Björn Ragnar Björnsson • bjorn.bjornsson@hagstofa.is

Eliisa Kaloinen • eliisa.kaloinen@hagstofa.is

Marínó Melsted • marino.melsted@hagstofa.is

Sími *Telephone* +(354) 528 1000

Bréfasími *Fax* +(354) 528 1099

© Hagstofa Íslands *Statistics Iceland* • Borgartúni 21a 150 Reykjavík Iceland

Öllum eru heimil afnot af ritinu. Vinsamlegast getið heimildar. *Please quote the source.*

www.hagstofa.is/hagtidindi www.Statistics.is/series